วารสารนิเทศศาสตรปริทัศน์ ปีที่ 30 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2569)

[บุรินทร์ เมษ์ธาวิน หน้า 101 - 113]

การจัดกลุ่มนักท่องเที่ยวในเขตพื้นที่อำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่น ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ จำแนกตามพฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว โดยใช้เทคนิคการจัดกลุ่มนักท่องเที่ยว ด้วยวิธี Cluster Analysis

Cluster of Tourists in Si Chomphu District, Khon Kaen Province Based on Behavior and Satisfaction Under the Low-Carbon Tourism Concept Using Cluster Analysis

บุรินทร์ พงษ์เพ็ชร. *คณะบริหารธุรกิจและการบัญชีมหาวิทยาลัยขอนแก่น.*
เมษ์ธาวิน พลโยธี. *คณะบริหารธุรกิจและการบัญชีมหาวิทยาลัยขอนแก่น.*
Burin Phongphet. *Faculty of Business Administration and Accountancy, Khon Kaen University.*
Maythawin Polnyotee. *Faculty of Business Administration and Accountancy, Khon Kaen University.*
E-mail : Ph.burin@kkumail.com, Maytpo@kku.ac.th
Received: 3 May 2025; Revised: 12 June 2025; Accepted: 17 June 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง “การจัดกลุ่มนักท่องเที่ยวในเขตพื้นที่อำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่น ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ จำแนกตามพฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์กลุ่ม Cluster Analysis” มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาพฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวในอำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่น ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ และ (2) จำแนกกลุ่มนักท่องเที่ยวตามพฤติกรรมและความพึงพอใจดังกล่าว

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสาน (Mixed Methods) โดยอาศัยการวิจัยเชิงคุณภาพร่วมกับการวิจัยเชิงปริมาณ ผลการศึกษาพบว่า ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำในพื้นที่โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่ได้รับคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว (4.35) และด้านแหล่งท่องเที่ยว (4.32) ขณะที่ด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำที่สุด ดคือ ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (3.57) รองลงมา คือ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (3.93) และด้านบริการที่พักแรม (4.05) นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์แบบ Cluster Analysis พบว่า สามารถจำแนกนักท่องเที่ยวออกเป็น 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ (1) กลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วไป (Normal Travelers) (2) กลุ่มนักท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ (Educational Travelers) และ (3) กลุ่มนักท่องเที่ยวเพื่อการใช้ชีวิต (Lifestyle Travelers)

คำสำคัญ : การจัดกลุ่มนักท่องเที่ยว, การท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ, พฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

Abstract

The research article “Grouping of tourists in Si Chomphu District, Khon Kaen Province under the concept of low-carbon tourism, classified according to tourist behavior and satisfaction using Cluster Analysis techniques” aims to (1) study tourist behavior and satisfaction towards tourism in Si Chomphu District, Khon Kaen Province under the concept of low-carbon tourism and (2) classify tourist groups according to such behavior and satisfaction.

This research used a mixed methods methodology, using qualitative research combined with quantitative research. The results of the study found that the satisfaction of tourists with low-carbon tourism in the area was at a high level overall. The areas with the highest average scores were activities in tourist attractions (4.35) and attractions (4.32), while the areas with the lowest average scores were access to tourist attractions (3.57), followed by facilities (3.93) and accommodation services (4.05). In addition, the results of the cluster analysis found that tourists could be classified into 3 main groups: (1) normal travelers, (2) educational travelers, and (3) lifestyle travelers.

Keywords : Tourist Cluster analysis, Low Carbon Tourism, Tourist Behavior and Tourist Satisfaction

บทนำ

ในปี พ.ศ. 2565 สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) มีแนวโน้มปรับตัวดีขึ้น อย่างไรก็ตาม การแพร่ระบาดของโรคดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คนอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในด้านพฤติกรรมการเดินทางและการท่องเที่ยว ซึ่งมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างเห็นได้ชัด นักท่องเที่ยวมีความระมัดระวังในการเดินทางมากขึ้น นิยมเดินทางแบบกลุ่มเล็ก หรือเดินทางด้วยตนเอง หลีกเลี่ยงการเดินทางแบบหมู่คณะ และมุ่งแสวงหาประสบการณ์ที่แปลกใหม่ สัมผัสธรรมชาติอย่างใกล้ชิด รวมถึงมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้น นอกจากปัจจัยด้านสุขภาพแล้ว การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Change) ยังเป็นอีกหนึ่งแรงผลักดันที่ส่งอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อการพัฒนาในภาคส่วนต่าง ๆ ของโลก โดยเฉพาะอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งมีความเปราะบางต่อสภาพแวดล้อม และพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลัก ประเทศไทยเองจึงไม่อาจหลีกเลี่ยงผลกระทบดังกล่าว ทั้งในเชิงตรง เช่น ภัยพิบัติ และในเชิงอ้อม เช่น การลดลงของคุณภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อภาพลักษณ์ และศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ในบริบทเช่นนี้ แนวคิด “การท่องเที่ยวสีเขียว” (Green Tourism) จึงเริ่มได้รับความสนใจเพิ่มขึ้น โดยมุ่งเน้นการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และคำนึงถึงความยั่งยืนในระยะยาว หนึ่งในแนวทางสำคัญของการท่องเที่ยวสีเขียว คือ “การท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ” (Low Carbon Tourism) ซึ่งหมายถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ และก่อผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ทั้งในด้านการเดินทาง ที่พัก การบริโภค และกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว โดยมีเป้าหมายเพื่อมุ่งสู่การท่องเที่ยวแบบปล่อยคาร์บอนสุทธิเป็นศูนย์ (Carbon Neutral Tourism) อันจะช่วยสร้างสมดุลให้กับระบบนิเวศ และลดผลกระทบจากวิกฤตสภาพภูมิอากาศในระยะยาว

จังหวัดขอนแก่นเป็นจังหวัดขนาดใหญ่ที่มีจำนวนประชากรหนาแน่นมากที่สุดแห่งหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ด้วยทำเลที่ตั้งอยู่ใจกลางภูมิภาค ทำให้มีศักยภาพในการเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ สังคม และการคมนาคมของภาคอีสาน อีกทั้งยังเป็นจุดหมายปลายทางสำคัญด้านการท่องเที่ยว โดยในปี พ.ศ. 2566 มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามายังจังหวัดขอนแก่นจำนวนทั้งสิ้น 3,923,536 คน เพิ่มขึ้นจากปีก่อนหน้าร้อยละ 12.29

สร้างรายได้ทางเศรษฐกิจกว่า 11,300 ล้านบาท (กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา, 2567) ตัวเลขดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของจังหวัดในการเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของภูมิภาค อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นย่อมส่งผลให้เกิดการบริโภคทรัพยากรธรรมชาติที่สูงขึ้นตามไปด้วย ซึ่งนำไปสู่ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในระยะยาว ปัจจุบัน จังหวัดขอนแก่นประสบกับปัญหาทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรมจากการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อทำการเกษตรและตั้งถิ่นฐาน โดยเฉพาะในพื้นที่ป่าดงลานของอำเภอสีชมพู และป่าสงวนแห่งชาติป่าภูเวียง ในเขตอำเภอภูเวียงและอำเภอชุมแพ รวมถึงยังตรวจพบปัญหามลพิษทางอากาศ เช่น ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ ก๊าซไนโตรเจนไดออกไซด์ ก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ โอโซน และฝุ่นละอองขนาดเล็กไม่เกิน 10 ไมครอน ซึ่งมีผลกระทบโดยตรงต่อสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ และ อำเภอสีชมพู เป็นอำเภอหนึ่งที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัด ห่างจากตัวเมืองขอนแก่นประมาณ 114 กิโลเมตร หรือใช้เวลาการเดินทางประมาณ 2 ชั่วโมง แม้จะอยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางจังหวัด แต่อำเภอสีชมพูมีความโดดเด่นด้านภูมิศาสตร์ โดยพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มล้อมรอบด้วยเทือกเขาภูเวียง และมีแม่น้ำลำธารหลายสายไหลผ่าน อาทิ ลำน้ำพอง ลำห้วยทรายขาว และลำห้วยหว้า เป็นต้น ส่งผลให้มีความหลากหลายทางชีวภาพและทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเอื้อต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญ เช่น ผาน้ำเที่ยง ผาเจาะ รวมถึงยังมีแหล่งท่องเที่ยวที่บริหารจัดการโดยชุมชน เช่น กิจกรรมวาดภาพจากหินสีลำน้ำพอง กิจกรรมเซิร์ฟบอร์ดที่อ่างผาขาม กิจกรรมดำนา และกิจกรรมปีนผา (ฐากูร โกมารกุล ณ นคร, 2564) อย่างไรก็ตาม อำเภอสีชมพูยังคงเผชิญกับปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เช่น มลพิษจากการเผาเศษวัสดุการเกษตร โดยเฉพาะการเผาใบอ้อยและฟางข้าว ซึ่งเป็นปัจจัยที่เร่งให้เกิดภาวะโลกร้อนจากก๊าซเรือนกระจก และปัญหาฝุ่น PM จากการเผาไหม้ อีกทั้งยังมีโรงโม่หินตั้งอยู่ในพื้นที่ ซึ่งก่อให้เกิดการฟุ้งกระจายของฝุ่นในปริมาณมาก ส่งผลกระทบต่อสุขภาพประชาชน ระบบนิเวศ และทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่อำเภอสีชมพูที่กำลังเสื่อมโทรมลงอย่างต่อเนื่อง

จากปัญหาและแนวโน้มการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไปหลังยุคการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 รวมถึงผลกระทบจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเข้มข้นในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น โดยเฉพาะในอำเภอสีชมพู ซึ่งแม้จะมีศักยภาพด้านภูมิศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติที่เหมาะสมต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ แต่กลับเผชิญกับปัญหาสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมมนุษย์ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา การจัดกลุ่มนักท่องเที่ยวในเขตพื้นที่อำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่น ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ โดยจำแนกนักท่องเที่ยวตามพฤติกรรมและความพึงพอใจ เพื่อให้สามารถเข้าใจลักษณะและความต้องการของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มได้อย่างลึกซึ้ง อันจะนำไปสู่การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ให้มีความเหมาะสมและยั่งยืนยิ่งขึ้น โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์กลุ่ม (Cluster Analysis) เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึก

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาพฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวในอำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่น ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ (Low Carbon Tourism)

2. จำแนกกลุ่มนักท่องเที่ยวในเขตพื้นที่อำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่น ตามพฤติกรรมและความพึงพอใจในการท่องเที่ยว ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์กลุ่ม (Cluster Analysis)

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ

การท่องเที่ยว (Tourism) เป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยทั่วไปหมายถึง การเดินทางจากสถานที่แห่งหนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่งด้วยความสมัครใจ เพื่อจุดประสงค์ในการพักผ่อน การแสวงหาความบันเทิง หรือการเรียนรู้ โดยไม่มุ่งเน้นการหารายได้หรือประกอบอาชีพในระหว่างการเดินทาง (ฉลองศรี พิมลสมพงศ์, 2558) แนวคิดนี้สอดคล้องกับ ไพฑูรย์ พงศะบุตร (2554) ที่ระบุว่า การท่องเที่ยว คือ การเดินทางไปยังสถานที่อื่นชั่วคราว ซึ่งไม่ใช่ที่อยู่อาศัยถาวรของบุคคล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการพักผ่อนและไม่ใช่การทำงาน หรือการแสวงหารายได้ ในมุมมองด้านการจัดการทรัพยากรเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว ธนกฤต สังข์เฉย (2555) อธิบายว่า การท่องเที่ยวเกี่ยวข้องกับการนำทรัพยากรที่มีอยู่ เช่น ที่พัก บริการ และสิ่งอำนวยความสะดวก มาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวทั้งในเชิงวัตถุและจิตใจ อาทิ การสร้างประสบการณ์ การผ่อนคลาย และการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมในท้องถิ่น กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2560) ให้คำจำกัดความว่า การท่องเที่ยว คือ กิจกรรมที่บุคคลเดินทางจากถิ่นฐานเดิมไปยังสถานที่อื่นชั่วคราว โดยมีเป้าหมายในการพักผ่อน และแสวงหาประสบการณ์ใหม่ ซึ่งกิจกรรมท่องเที่ยวควรดำเนินไปภายใต้แนวทางที่เอื้อต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพัฒนาอย่างยั่งยืน แนวคิดการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ (Low Carbon Tourism) ได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา เนื่องจากปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และผลกระทบจากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง Zang (2011) ระบุว่าการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ คือ แนวทางหนึ่งของการท่องเที่ยวยั่งยืน (Sustainable Tourism) ที่เน้นลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์จากกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว โดยมุ่งสนับสนุนแนวทางการจัดการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในระยะยาว โดย Min (2011) ได้เสนอว่า การท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ คือ รูปแบบการท่องเที่ยวที่พิจารณาผลกระทบจากกิจกรรมของนักท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการใช้พลังงาน การเดินทาง การบริโภค และการใช้ทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งควรมีการวางแผนและดำเนินงานอย่างรอบคอบ เพื่อลดการปล่อยคาร์บอนในทุกกระบวนการ และ Zhou (2013) กล่าวเสริมว่า การท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ ควรเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชน และการบูรณาการกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ โดยไม่เพียงเน้นการลดผลกระทบต่อระบบนิเวศเท่านั้น แต่ยังส่งเสริมความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในระดับท้องถิ่น ซึ่งสะท้อนถึงหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่เน้นทั้งมิติสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมควบคู่กัน กล่าวโดยสรุป แนวคิดการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำคือ รูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับการลดการใช้พลังงาน ลดการปล่อยคาร์บอนไดออกไซด์ และส่งเสริมพฤติกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการ โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชนท้องถิ่น และนักท่องเที่ยว เพื่อสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติกับการพัฒนาเศรษฐกิจจากกิจกรรมท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

แนวคิดพฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

พฤติกรรมนักท่องเที่ยว (Tourist Behavior) เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้สามารถทำความเข้าใจลักษณะการเดินทาง การเลือกจุดหมายปลายทาง และรูปแบบการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวในแต่ละกลุ่มได้อย่างเป็นระบบ ศุภลักษณ์ อัครางกูร (2551) ได้ให้นิยามว่า พฤติกรรมของนักท่องเที่ยว คือ การแสดงออกผ่านการกระทำหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นลักษณะเฉพาะของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล โดยพฤติกรรมดังกล่าวได้รับอิทธิพลจากปัจจัยภายใน เช่น รายได้ สุขภาพ ทัศนคติ และประสบการณ์ ตลอดจนปัจจัยภายนอก เช่น สภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง โดย Cohen (2002) ได้ขยายแนวคิดด้านพฤติกรรมนักท่องเที่ยว

โดยเสนอว่า นักท่องเที่ยวมีแรงจูงใจพื้นฐานสองประการ ได้แก่ ความต้องการแสวงหาประสบการณ์ใหม่ และความรู้สึกปลอดภัยจากสิ่งที่คุ้นเคย พร้อมทั้งจำแนกนักท่องเที่ยวออกเป็น 4 ประเภทหลัก คือ 1. Drifter นักท่องเที่ยวที่แสวงหาประสบการณ์แท้จริงจากวิถีชีวิตท้องถิ่น โดยปรับตัวเข้ากับชุมชนได้ดี 2. Explorer นักท่องเที่ยวที่วางแผนการเดินทางด้วยตนเอง มีความสนใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น แต่ยังต้องการความสะดวกสบายในบางระดับ 3. Individual Mass Tourist ผู้เดินทางที่ใช้บริการจัดการท่องเที่ยวล่วงหน้า โดยให้ความสำคัญกับความปลอดภัยและความสะดวก และ 4. Organized Mass Tourist นักท่องเที่ยวแบบหมู่คณะที่มีปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่ปลายทางน้อยที่สุดจากการจำแนกข้างต้น สามารถวิเคราะห์ได้ว่าพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์กับระดับแรงจูงใจและความคาดหวังต่อประสบการณ์การเดินทาง โดยเฉพาะกลุ่ม Drifter และ Explorer ที่ให้ความสำคัญกับความแปลกใหม่ ความเป็นท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มักแสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism) ซึ่งมีเป้าหมายร่วมกับการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ (Low Carbon Tourism) คือ ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่า และสนับสนุนการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นในระบบการท่องเที่ยว ดังนั้น ในบริบทของงานวิจัยที่เน้นการส่งเสริมแนวคิดการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ การทำความเข้าใจพฤติกรรม และแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวในแต่ละกลุ่ม จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยกำหนดแนวทางในการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับพื้นที่เป้าหมาย และสามารถขับเคลื่อนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในระยะยาวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประโยชน์ที่ได้รับ

เกิดประโยชน์โดยตรงแก่ชุมชน และผู้ประกอบการในพื้นที่ โดยมีรูปแบบการดำเนินการจัดการด้านการท่องเที่ยว และดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืนที่เหมาะสมภายในแนวคิดการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ รวมทั้งได้ทราบปัจจัยสนับสนุนในการดำเนินธุรกิจให้สอดคล้องกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในแต่ละกลุ่มในพื้นที่

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมุ่งศึกษาและวิเคราะห์พฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามายังอำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่น ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือหลักในการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่าง คือ นักท่องเที่ยวทั่วไปที่เดินทางมายังอำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่น เพื่อศึกษาพฤติกรรมและความพึงพอใจภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ โดยใช้วิธีการสุ่มแบบสะดวก (Convenience Sampling) ระหว่างเดือนเมษายน 2566 ถึงมิถุนายน 2567 จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 400 คน คำนวณจากสูตรของ Cochran (1953) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และค่าคลาดเคลื่อน 5%

เครื่องมือในการวิจัย ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือหลัก ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 คน พบว่า IOC เฉลี่ยอยู่ที่ 0.77 จึงปรับปรุงแบบสอบถามตามคำแนะนำ และตรวจสอบความเชื่อมั่นโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟ่าของครอนบัค ได้ค่า 0.93 จากการทดลองใช้กับนักท่องเที่ยว 40 คน แบบสอบถามแบ่งเป็น 4 ส่วน ได้แก่ 1. ข้อมูลทั่วไป 2. พฤติกรรมการท่องเที่ยว 3. ความพึงพอใจต่อแนวคิดท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ และ 4. ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS วิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติเชิงพรรณนาเพื่ออธิบายคุณลักษณะ หรือรายละเอียดของกลุ่มที่ได้ศึกษา เช่น ความถี่ ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อให้ทราบผลนำมาวิเคราะห์หาค่าความสัมพันธ์การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ด้วยการแจกแจงความถี่ แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ซึ่งจะวิเคราะห์ผลเป็นค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) โดยใช้วิธีของ (Likert, 1961)

การวิเคราะห์การแบ่งกลุ่ม (Cluster Analysis) เมื่อผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์การแบ่งกลุ่มแบบสองขั้นตอน คือ การจัดกลุ่มแบบลำดับชั้นเพื่อหาจำนวนกลุ่มที่เหมาะสม แล้วนำมาจัดกลุ่มใหม่ด้วยขั้นตอนวิธี K-Means เนื่องจากขั้นตอนวิธี K-Means ผู้วิจัยจำเป็นต้องระบุจำนวนกลุ่มเองจึงแก้ปัญหาโดยการหาจำนวนกลุ่มที่เหมาะสมโดยใช้ขั้นตอนวิธีจัดกลุ่มแบบลำดับชั้นมาหาจำนวนกลุ่มก่อนกลุ่มข้อมูลที่ได้มานี้ จะถูกนำมาประมวลผลด้วยการหากฎความสัมพันธ์ในลำดับถัดไป

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยการแจกแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่าง นักท่องเที่ยวทั่วไปที่เดินทางมาท่องเที่ยวในอำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่น จำนวนทั้งหมด 400 คน ผู้วิจัยสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยแบ่งข้อมูลออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 400 คน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีสัดส่วนร้อยละ 53.7 รองลงมา คือ เพศชาย สะท้อนให้เห็นว่าการท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่น เป็นที่นิยมในกลุ่มนักท่องเที่ยวเพศหญิงมากกว่าชาย ด้านอายุ พบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงวัยหนุ่มสาวระหว่าง 21–30 ปี คิดเป็นร้อยละ 33.3 ซึ่งเป็นช่วงวัยที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงแสวงหาประสบการณ์และกิจกรรมที่สอดคล้องกับไลฟ์สไตล์ของคนรุ่นใหม่ สถานภาพส่วนใหญ่ของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ โสด ร้อยละ 60.4 ซึ่งอาจสอดคล้องกับช่วงวัยที่ยังไม่แต่งงาน และมีความคล่องตัวในการเดินทาง ส่วนระดับการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปริญญาตรี ร้อยละ 49.0 แสดงให้เห็นว่านักท่องเที่ยวในพื้นที่มีระดับการศึกษาค่อนข้างสูง และมีแนวโน้มที่จะให้ความสำคัญกับคุณค่าของการเดินทางในเชิงวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ในด้านรายได้ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ในช่วง 15,001–20,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 23.6 ซึ่งจัดอยู่ในระดับรายได้ปานกลาง โดยเฉพาะกลุ่มวัยทำงานตอนต้นและกลุ่มนักศึกษาจบใหม่ ทั้งนี้สอดคล้องกับข้อมูลด้านอาชีพที่พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นนักเรียน/นักศึกษา คิดเป็นร้อยละ 44.0 แสดงให้เห็นถึงความนิยมในการเดินทางท่องเที่ยวในกลุ่มเยาวชนและคนรุ่นใหม่ที่มีเวลาว่างในช่วงวันหยุดหรือปิดภาคเรียน สุดท้ายเมื่อพิจารณาด้านภูมิลำเนา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ยกเว้นจังหวัดขอนแก่น) คิดเป็นร้อยละ 49.0 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการท่องเที่ยวระหว่างจังหวัดในภูมิภาคเดียวกัน หรืออาจเป็นการเดินทางระยะใกล้ที่สะดวกและประหยัดค่าใช้จ่าย สอดคล้องกับแนวโน้มการท่องเที่ยวแบบใกล้บ้าน (domestic tourism) ที่เติบโตมากขึ้นภายหลังสถานการณ์โควิด-19 โดยสรุป ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างในครั้งนี้สะท้อนลักษณะของนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ในระดับภูมิภาค ที่มีอิทธิพลต่อการออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับไลฟ์สไตล์ การเข้าถึง และความต้องการเฉพาะกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตอนที่ 2 พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในอำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่น ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ

จากผลการวิเคราะห์พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมายังอำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่นเพื่อศึกษาดูงาน (ร้อยละ 49.0) แสดงถึงแนวโน้มการท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้ที่เน้นการเพิ่มพูนประสบการณ์มากกว่าการพักผ่อน ด้านการเดินทาง นักท่องเที่ยวนิยมใช้รถยนต์ส่วนตัว (ร้อยละ 74.1) และมักเดินทางเป็นหมู่คณะ 6 คนขึ้นไป (ร้อยละ 48.3) โดยส่วนมากเป็นการเดินทางแบบไปเช้าเย็นกลับ (ร้อยละ 62.2) ส่งผลให้ไม่มีค่าใช้จ่ายด้านที่พัก แต่ในกรณีที่ต้องพักค้างคืน นักท่องเที่ยวให้ความสนใจฟาร์มสเตย์มากที่สุด (ร้อยละ 44.3) ซึ่งสะท้อนความนิยมในที่พักที่ใกล้ชิดธรรมชาติ ด้านค่าใช้จ่าย พบว่า ค่าเดินทางส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 501–600 บาท (ร้อยละ 25.1) ค่าอาหาร 201–300 บาท (ร้อยละ 32.1) และค่ากิจกรรม 301–400 บาท (ร้อยละ 44.0) ขณะที่ของฝากไม่เกิน 200 บาท (ร้อยละ 45.3) แสดงถึงพฤติกรรมการใช้จ่ายอย่างเหมาะสม โดยสรุป นักท่องเที่ยวในพื้นที่มีลักษณะพฤติกรรมที่สอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ ได้แก่ การเดินทางระยะใกล้ ไม่พักค้างคืน ใช้ยานพาหนะที่ควบคุมได้ และมุ่งเน้นกิจกรรมเชิงความรู้โดยไม่ใช้ทรัพยากรมากเกินจำเป็น ซึ่งเป็นแนวทางที่ส่งเสริมความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวในระยะยาว

ตอนที่ 3 การวัดระดับพฤติกรรมการปฏิบัติตนของนักท่องเที่ยวในอำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่นภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ

ตารางที่ 1 สรุปผลการวิเคราะห์ระดับพฤติกรรมการปฏิบัติตนของนักท่องเที่ยวในอำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่นภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ

ระดับพฤติกรรมการปฏิบัติตนของนักท่องเที่ยว	ค่าเฉลี่ย	S.D.	แปลผล
ด้านแหล่งท่องเที่ยว	4.11	0.45	มาก
ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	3.98	0.44	มาก
ด้านบริการที่พักแรม	4.39	0.39	มากที่สุด
ด้านกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว	4.50	0.39	มากที่สุด
ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	4.26	0.48	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับพฤติกรรมการปฏิบัติตนของนักท่องเที่ยวในอำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่นภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวคาร์บอนสุทธิต่ำ ในภาพรวมตามองค์ประกอบของการท่องเที่ยว 5 ด้านอยู่ในระดับมากที่สุด 3 ด้าน ได้แก่ ด้านกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว (4.50) ด้านบริการที่พักแรม (4.39) และด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (4.26) ทั้งนี้ด้านที่มีคะแนนน้อยที่สุด คือ ด้านแหล่งท่องเที่ยว (4.11) และด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (3.98) ซึ่งอยู่ในระดับมาก

ตอนที่ 4 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในอำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่น ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ

ตารางที่ 2 สรุปผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในอำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่น ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ

ระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว	ค่าเฉลี่ย	S.D.	แปลผล
ด้านแหล่งท่องเที่ยว	4.32	0.44	มากที่สุด
ด้านการเข้าถึง แหล่งท่องเที่ยว	3.57	0.98	มาก
ด้านบริการที่พักแรม	4.05	0.54	มาก
ด้านกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว	4.35	0.44	มากที่สุด
ด้านสิ่งอำนวย ความสะดวก	3.93	0.62	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในอำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่น ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ ในภาพรวมตามองค์ประกอบของการท่องเที่ยว 5 ด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด 2 ด้าน ได้แก่ ด้านแหล่งท่องเที่ยว (4.32) หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวมีสภาพเหมาะสมต่อการดำเนินการท่องเที่ยวภายใต้แนวคิดคาร์บอนสุทธิเป็นศูนย์ ด้านกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว (4.35) หมายถึง กิจกรรมการท่องเที่ยวมีความเหมาะสมต่อสภาพพื้นที่ มีการปล่อยคาร์บอนต่ำและคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ด้านที่เหลือ 3 ด้าน มีคะแนนอยู่ในระดับมาก น้อยที่สุด คือ ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (3.57) หมายถึง เส้นทางการเข้าถึงและการคมนาคมขนส่งไม่สะดวก และยานพาหนะภายในแหล่งท่องเที่ยวยังไม่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยวคาร์บอนสุทธิเป็นศูนย์ รองลงมา คือ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (3.93) หมายถึง พื้นที่ยังขาดสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ร้านอาหาร ร้านของที่ระลึก หรือสิ่งอำนวยความสะดวก อื่น ๆ ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น ไฟโซลาร์เซลล์ เป็นต้น และด้านสุดท้าย คือ ด้านบริการที่พักแรม (4.05) หมายถึง แหล่งที่พักในพื้นที่ยังขาดเรื่องของมาตรฐานโรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม หรือที่พักมีไม่เพียงพอและห่างไกลจากตัวเมือง เป็นต้น

ผลการวิเคราะห์แบ่งกลุ่มนักท่องเที่ยวโดยใช้วิธี Cluster Analysis

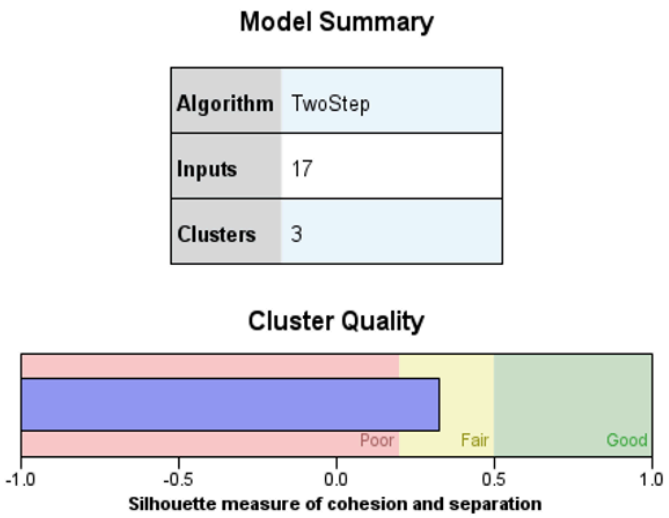
จากจำนวนข้อมูลนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในอำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่น จำนวน 400 คน นำมาวิเคราะห์การแบ่งกลุ่มนักท่องเที่ยว (Cluster Analysis) ด้วยขั้นตอนวิธี K-Means โดยวิเคราะห์การแบ่งกลุ่มด้วยการกำหนดให้ตัวแปรด้านลักษณะทางด้านประชากรศาสตร์ ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ รายได้ การศึกษา สถานภาพ และภูมิลำเนา ซึ่งเป็นตัวแปร Standardized และใช้ตัวแปรด้านพฤติกรรมนักท่องเที่ยว ได้แก่ เกี่ยวกับ วัตถุประสงค์ในการเดินทางท่องเที่ยว ยานพาหนะที่ท่านใช้ในการเดินทางท่องเที่ยวจำนวนสมาชิกที่ร่วมเดินทางท่องเที่ยว ระยะเวลาในการเดินทางท่องเที่ยวท่องเที่ยว ประเภทที่พักค้างคืน ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ค่าใช้จ่ายด้านอาหารและเครื่องดื่ม ค่าใช้จ่ายด้านที่พัก ค่าใช้จ่ายด้านกิจกรรม และค่าใช้จ่าย ด้านของฝากของที่ระลึก เป็นเกณฑ์ในการแบ่งกลุ่ม ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในอำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่น สามารถแบ่งกลุ่มได้ 3 กลุ่ม โดยมีขนาดของแต่ละกลุ่มคือ กลุ่มที่ 1 จำนวน 187 คน คิดเป็นร้อยละ 46.1 กลุ่มที่ 2 จำนวน 110 คน คิดเป็นร้อยละ 28.3 และกลุ่มที่ 3 จำนวน 103 คน คิดเป็นร้อยละ 25.6 ดังตารางที่ 3 ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3 การกระจายตัวของกลุ่มคลัสเตอร์

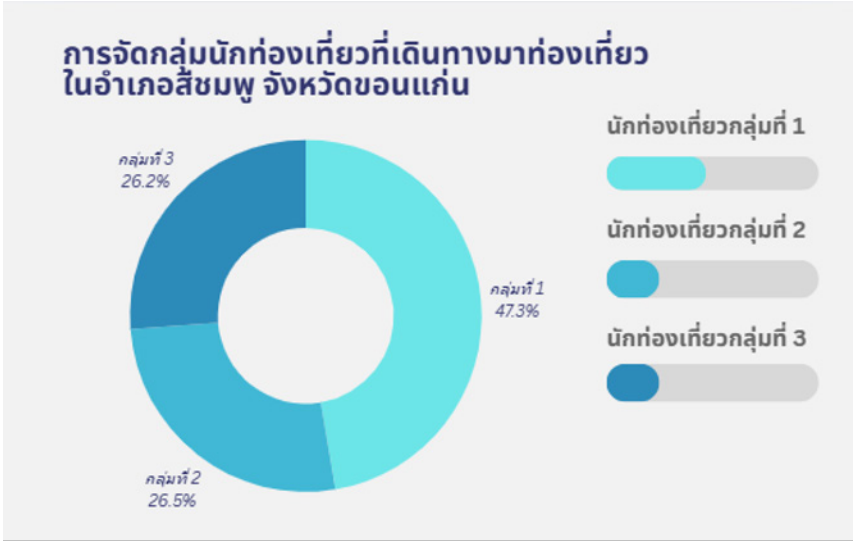
การกระจายตัวของกลุ่มคลัสเตอร์ (Cluster Distribution)			
กลุ่มคลัสเตอร์ (Cluster)	**จำนวน**	**% of Combined**	**% of total**
1	187	46.1	46.1
2	110	28.3	28.3
-3	103	25.6	25.6
รวม	**400**	**100.0%**	**100.0%**

จากการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธี K-Means Cluster Analysis โดยใช้กลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว 400 คน พบว่า สามารถจำแนกนักท่องเที่ยวออกเป็น 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ กลุ่มที่ 1 187 คน (46.1%) กลุ่มที่ 2 110 คน (28.3%) และ กลุ่มที่ 3 103 คน (25.6%) การวิเคราะห์ใช้ตัวแปรด้านประชากรศาสตร์ (เช่น เพศ อายุ รายได้) และพฤติกรรมการท่องเที่ยว (เช่น วัตถุประสงค์การเดินทาง ระยะเวลา ประเภทที่พัก และค่าใช้จ่ายในแต่ละด้าน) ซึ่งแปลงให้อยู่ในรูปแบบมาตรฐานก่อนการวิเคราะห์ ผลลัพธ์ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างที่ชัดเจนของแต่ละกลุ่ม ทั้งในด้านลักษณะบุคคลและพฤติกรรมการเดินทาง เช่น กลุ่มที่นิยมเดินทางแบบประหยัด กลุ่มที่มุ่งเน้นการเรียนรู้ และกลุ่มที่เดินทางเพื่อพักผ่อนกับครอบครัว ข้อมูลดังกล่าวมีประโยชน์ในการวางแผนส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงกลยุทธ์ โดยเฉพาะในบริบทของ “การท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ” ที่ต้องพิจารณาความต้องการและข้อจำกัดเฉพาะของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มอย่างเหมาะสม

คุณลักษณะของนักท่องเที่ยวที่ได้จากการวิเคราะห์จัดกลุ่ม (Cluster Analysis) **จำแนกตามคุณลักษณะด้านพฤติกรรมนักท่องเที่ยว**

ภาพที่ 1 การแสดงผลค่า cluster quality
ที่มา: บุรินทร์ พงษ์เพ็ชร (2567)

ภาพที่ 2 การจัดกลุ่มนักท่องเที่ยวโดยใช้ cluster analysis
ที่มา: บุรินทร์ พงษ์เพ็ชร (2567)

จากการศึกษาคุณลักษณะและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวสามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ กลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วไป (Normal Travelers), กลุ่มนักท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ (Educational Travelers) และกลุ่มนักท่องเที่ยวเพื่อการใช้ชีวิต (Lifestyle Travelers) ซึ่งแต่ละกลุ่มมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันไปตามปัจจัยต่าง ๆ เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ รวมถึงรูปแบบและพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันไป โดยมีการวิเคราะห์ในเชิงลึกเกี่ยวกับลักษณะและพฤติกรรมการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วไป (Normal Travelers) กลุ่มนี้มีจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 187 คน โดยส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (118 คน) มีช่วงอายุระหว่าง 21-30 ปี โดยมีการศึกษาระดับปริญญาตรีเป็นส่วนใหญ่ (77 คน) อาชีพที่พบมากที่สุด คือ พนักงานบริษัทเอกชน (34 คน) มีสถานภาพโสด (140 คน) และนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่ไม่ใช่จังหวัดขอนแก่น และรองลงมา คือ จังหวัดขอนแก่น โดยกลุ่มนี้มีรายได้ต่อเดือนเฉลี่ยอยู่ในช่วง 10,001-15,000 บาท และค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวเฉลี่ย 4,001-8,000 บาท ด้านพฤติกรรมการท่องเที่ยวพบว่า วัตถุประสงค์หลักในการท่องเที่ยว คือ เพื่อการท่องเที่ยว/พักผ่อน ยานพาหนะที่ใช้ในการเดินทาง คือ รถยนต์ส่วนตัว จำนวนสมาชิกเดินทาง 1-3 คน ไม่มีการค้างคืน ด้านค่าใช้จ่าย พบว่า มีค่าใช้จ่ายในพาหนะ 501-600 บาท ค่าใช้จ่ายในมื้ออาหาร 301-400 บาท ค่าใช้จ่ายในการทำกิจกรรม 201-300 บาท และค่าใช้จ่ายในการซื้อของฝาก 201-300 บาท บาท โดยจากการวิเคราะห์ข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีแรงจูงใจในการท่องเที่ยวต่ำ สาเหตุหลักมาจากข้อจำกัดด้านรายได้และภาระค่าใช้จ่ายประจำวัน ส่งผลให้มีพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่เน้นความคุ้มค่า เน้นการท่องเที่ยวแบบระยะสั้น และเลือกใช้บริการที่ไม่ต้องมีค่าใช้จ่ายสูงมาก การไม่ค้างคืนแสดงให้เห็นว่ากลุ่มนี้นิยมเดินทางแบบไปเช้าเย็นกลับเพื่อลดค่าใช้จ่าย

กลุ่มที่ 2 กลุ่มนักท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ (Educational Travelers) นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 110 คน โดยส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (63 คน) มีช่วงอายุไม่เกิน 20 ปี (65 คน) ระดับการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ที่ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. (63 คน) โดยอาชีพที่พบมากที่สุด คือ นักเรียน/นักศึกษา (76 คน) มีสถานภาพโสด (81 คน) รายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ที่ไม่เกิน 10,000 บาท และมีภูมิลำเนาอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ไม่ใช่จังหวัดขอนแก่น และรองลงมา คือ จังหวัดขอนแก่น และค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวเฉลี่ย 2,001-4,000 บาท ด้านพฤติกรรมการท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาดูงานยานพาหนะที่ใช้ คือ รถของหน่วยงาน มีจำนวนสมาชิกเดินทาง 6 คนขึ้นไป ส่วนใหญ่ไม่มีการค้างคืน โดยมีค่าใช้จ่ายในด้านพาหนะไม่เกิน 500 บาท ค่าใช้จ่ายในมื้ออาหารไม่เกิน 200 บาท ค่าใช้จ่ายในการทำกิจกรรม ไม่เกิน 200 บาท และค่าใช้จ่ายในการซื้อของฝากไม่เกิน 200 บาท โดยจากการวิเคราะห์ข้อมูลข้างต้น แสดงให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มักเดินทางเป็นหมู่คณะ โดยมีหน่วยงาน หรือสถานศึกษาจัดกิจกรรมหรืออำนวยความสะดวกให้ จึงมีพฤติกรรมการใช้จ่ายที่จำกั ดและมีการวางแผนงบประมาณไว้ล่วงหน้า การเดินทางมักเป็นรูปแบบที่กำหนด โดยหน่วยงานซึ่งลดความเสี่ยงด้านค่าใช้จ่ายและเน้นไปที่การเรียนรู้ และการสัมผัสประสบการณ์ใหม่ ๆ มากกว่าการพักผ่อนส่วนตัว

กลุ่มที่ 3 กลุ่มนักท่องเที่ยวเพื่อการใช้ชีวิต (Lifestyle Travelers) ข้อมูลทั่วไปกลุ่มนี้มีจำนวนตัวอย่างทั้งหมด 103 คน โดยส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (56 คน) มีช่วงอายุอยู่ระหว่าง 31-40 ปี (24 คน) ระดับการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ที่ระดับปริญญาตรี (67 คน) อาชีพที่พบมากที่สุด คือ พนักงานบริษัทเอกชน (25 คน) และมีสถานภาพโสด (78 คน) รายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ที่ 30,001 บาทขึ้นไป และค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวเฉลี่ย 8,001-12,000 บาท และมีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดขอนแก่น และรองลงมา คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ไม่ใช่จังหวัดขอนแก่น และภาคกลาง ในส่วนของด้านพฤติกรรมการท่องเที่ยวพบว่า มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการท่องเที่ยว/พักผ่อน ยานพาหนะที่ใช้ คือ รถยนต์ส่วนตัว จำนวนสมาชิกเดินทาง 3-5 คน มีการค้างคืน 1 คืน และมักจะเลือกพักโฮมสเตย์ หรือฟาร์มสเตย์ในพื้นที่ที่ใกล้กับแหล่งท่องเที่ยว มีค่าใช้จ่ายในพาหนะ 901 บาทขึ้นไป ค่าใช้จ่ายในมื้ออาหาร 601 บาทขึ้นไป ค่าใช้จ่ายในการทำกิจกรรม 401-500 บาท ค่าใช้จ่ายในการซื้อของฝาก 600 บาทขึ้นไป จากการวิเคราะห์ข้อมูลข้างต้น แสดงให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีความพร้อมทางด้านรายได้ และความต้องการประสบการณ์ที่เต็มอิ่มกับการท่องเที่ยวมากที่สุด พวกเขาให้ความสำคัญกับที่พัก อาหาร และกิจกรรมที่สามารถตอบสนองความต้องการด้านอารมณ์ ความพึงพอใจ และความสุขส่วนตัวสูงสุด การเดินทางของกลุ่มนี้มักจะวางแผนล่วงหน้าโดยเน้นคุณภาพของการท่องเที่ยวมากกว่าการประหยัดค่าใช้จ่าย

อภิปรายผลการศึกษา

การศึกษาการจัดกลุ่มนักท่องเที่ยวในเขตพื้นที่อำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่น ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ โดยจำแนกตามพฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ด้วยการใช้เทคนิคการวิเคราะห์กลุ่ม (Cluster Analysis) พบว่า สามารถแบ่งกลุ่มนักท่องเที่ยวออกเป็น 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ 1.กลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วไป (Normal Travelers) ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีรายได้ระดับปานกลาง มีแนวโน้มในการเดินทางแบบไปเช้าเย็นกลับ เพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย และมักให้ความสำคัญกับความคุ้มค่าในการท่องเที่ยวมากกว่าประสบการณ์เชิงคุณภาพ 2.กลุ่มนักท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ (Educational Travelers) เป็นกลุ่มที่มีรายได้ค่อนข้างต่ำ มักเดินทางเป็นกลุ่มใหญ่ภายใต้การจัดการของหน่วยงานหรือองค์กร มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการศึกษาดูงานหรือการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง 3.กลุ่มนักท่องเที่ยวเพื่อการใช้ชีวิต (Lifestyle Travelers) เป็นกลุ่มที่มีรายได้ค่อนข้างสูง ให้ความสำคัญกับคุณภาพของประสบการณ์การท่องเที่ยว มักเลือกเดินทางแบบค้างคืน และพักในที่พักที่มีคุณภาพสูง ซึ่งสะท้อนถึงการท่องเที่ยวในเชิงไลฟ์สไตล์ที่เน้นการพักผ่อนอย่างมีระดับและยั่งยืน

การจัดกลุ่มดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า รายได้ อายุ และวัตถุประสงค์ในการเดินทาง เป็นตัวแปรสำคัญที่มีผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของ Dolnicar (2002) ที่ระบุว่า การวิเคราะห์กลุ่ม (Cluster Analysis) เป็นเครื่องมือสำคัญในการแบ่งกลุ่มตลาด โดยสามารถใช้ปัจจัยรายได้ ความคาดหวัง และวัตถุประสงค์การเดินทาง เป็นเกณฑ์ในการจัดกลุ่มลูกค้าเพื่อการพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาดที่แม่นยำ

นอกจากนี้ ผลการศึกษายังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐภรณ์ ทวีวัฒน์ (2562) ซึ่งพบว่า รายได้และอายุเป็นปัจจัยที่มีนัยสำคัญต่อพฤติกรรมการเดินทางของนักท่องเที่ยว โดยกลุ่มวัยรุ่นและคนทำงานจะมีรูปแบบการเดินทางแตกต่างกันตามสถานะทางเศรษฐกิจและวัตถุประสงค์ส่วนบุคคล และงานวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับงานของสุพิเชษฐ์ ตองอ่อน และประสพชัย พสุนนท์ (2563) เรื่อง “การวิเคราะห์การจัดกลุ่มนักท่องเที่ยวและกลยุทธ์ส่วนประสมทางการตลาดของผู้ประกอบการรีสอร์ทในจังหวัดสมุทรสงคราม” ซึ่งใช้เทคนิค Cluster Analysis เช่นเดียวกัน พบว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับลักษณะเฉพาะบุคคล (Personal Factors) มากที่สุด เช่น เพศ อายุ และรายได้ โดยในขั้นตอนต่อมา ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ประกอบการรีสอร์ต และพบว่า ผู้ประกอบการให้ความสำคัญกับข้อมูลด้านบุคคลเป็นลำดับแรก ซึ่งสอดคล้องกับผลการจัดกลุ่มในเชิงปริมาณอย่างชัดเจน จากผลการวิจัยและการเปรียบเทียบกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น สามารถยืนยันได้ว่า การใช้วิธีการจัดกลุ่มนักท่องเที่ยวโดยอิงจากพฤติกรรมและลักษณะประชากรศาสตร์เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการทำความเข้าใจกลุ่มเป้าหมายอย่างลึกซึ้ง และสามารถนำไปสู่การวางแผนกิจกรรมหรือบริการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการส่งเสริมการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำที่ต้องอาศัยการออกแบบกิจกรรมให้ตอบสนองทั้งด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1.จากผลการวิเคราะห์กลุ่มนักท่องเที่ยวในอำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่น ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ พบว่า สามารถจำแนกนักท่องเที่ยวออกเป็น 3 กลุ่มหลักที่มีลักษณะแตกต่างกันอย่างชัดเจน หน่วยงานภาครัฐควรนำข้อมูลนี้ไปใช้ในการวางแผน และกำหนดนโยบายด้านการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่ม ขณะเดียวกัน ภาคเอกชนและประชาชนในพื้นที่สามารถปรับปรุงบริการและกิจกรรมท่องเที่ยวให้ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.ควรส่งเสริมความรู้และทักษะในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำแก่ประชาชนในพื้นที่ ผ่านการอบรมหรือเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมถึงสนับสนุนงบประมาณเพื่อประชาสัมพันธ์และสร้างการรับรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอสีชมพู ทั้งในระดับภูมิภาคและระดับประเทศ เพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มีศักยภาพและสามารถแข่งขันได้ในระยะยาว

กิตติกรรมประกาศ

บทความเรื่องการศึกษาการจัดกลุ่มนักท่องเที่ยวในเขตพื้นที่อำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่น ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ จำแนกตามพฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว โดยใช้เทคนิคการจัดกลุ่มนักท่องเที่ยว ด้วยวิธี cluster analysis เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาวิทยานิพนธ์ ในหลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต คณะบริหารธุรกิจและการบัญชี มหาวิทยาลัยขอนแก่น ผู้วิจัยขอขอบคุณอาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ประจำหลักสูตร ผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนในอำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่น ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการทำวิจัยครั้งนี้ให้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี

บรรณานุกรม

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2560). *แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2* (พ.ศ. 2560–2564). กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา. (2567). *ระบบสถิติท่องเที่ยวของประเทศไทย.* https://www.mots.go.th/ewt_dl_link.php?nid=11321

ฉลองศรี พิมลสมพงศ์. (2558). *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ฐากูร โกมารกุล ณ นคร. (2564). บ้าน(สีชมพู)ที่เราอยู่ด้วยหัวใจเห็น. *ศิลปวัฒนธรรม,* 42(7), 26–35.

ธนกฤต สังข์เฉย. (2555). ความแตกต่างทางมิติวัฒนธรรมกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยว. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,* 31(5), 61–72.

ศุภลักษณ์ อัครางกูร. (2551). *พฤติกรรมนักท่องเที่ยว.* ขอนแก่น: คลังนานาวิทยา.

สุพิเชษฐ์ ตองอ่อน, & ประสพชัย พสุนนท์. (2563). การวิเคราะห์การจัดกลุ่มนักท่องเที่ยวและกลยุทธ์ส่วนประสมทางการตลาดของผู้ประกอบการรีสอร์ทในจังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสารวิทยาการจัดการสมัยใหม่,* 13(2), 1–13.

ไพฑูรย์ พงศะบุตร. (2554). ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. *สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน ฉบับที่ 27.*

Cochran, W. G. (1953). *Sampling techniques.* New York: John Wiley & Sons.

Dolnicar, S. (2002). A review of data-driven market segmentation in tourism. *Journal of Travel & Tourism Marketing,* 12(1), 1–22.

Kotter, J. P., & Cohen, D. S. (2002). *The heart of change.* Boston, MA: Harvard Business School Press.

Likert, R. (1961). *New patterns of management*. New York: McGraw-Hill.

Liu, M. (2011). *Study on low-carbon tourism development of Changdao Island in low-carbon economy.* http://www.seiofbluemountain.com/upload/product/201112/2011jscx0a15.pdf

Zhang, Q., & Liu, C. (2011). Research on low-carbon tourism consumption intentions of students in Shanghai. *Jiangsu Commercial Forum,* 8, 24–26.

Zhou, G. (2013). *Research on low-carbon rural tourism development in western minority regions in China from the perspective of neo-institutional economics.* http://journal-archieves30.webs.com/117-125.pdf